

ประเด็น สังคม ฉบับที่ B27	20 พ.ค. 68	วิทยาลัยการทัพบก
ประเด็น สังคม	วิกฤตศรัทธา : จากบาตรพระ สู่บ่อนพนัน	
ประเด็นสำคัญ	- กระแสข่าว เจ้าอาวาสวัดไร่ขิง - วัดในประเทศไทย - แหล่งรายได้ของวัด	

วัด ในสังคมไทยมีบทบาทสำคัญมากกว่าแค่ศาสนสถาน แต่ยังเป็นสถาบันทางสังคมและวัฒนธรรมที่ผูกพันกับวิถีชีวิตของคนไทยอย่างยาวนาน วัดทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางชุมชน เป็นสถานศึกษา แหล่งเผยแผ่ศิลปวัฒนธรรม และที่พึ่งทางจิตใจ ซึ่งเป็นรากฐานสำคัญของวัฒนธรรมการทำบุญ และการบริจาคทานแก่วัดอย่างกว้างขวาง ซึ่งเป็นแหล่งรายได้หลักของวัดทั่วประเทศ นอกจากนี้ วัดหลายแห่งยังเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ทำให้วัดไม่ได้เป็นเพียงองค์กรทางศาสนา แต่มีสถานะเป็น หน่วยเศรษฐกิจและสังคมที่มีพลวัต การทำความเข้าใจระบบการเงินของวัดจึงมีความสำคัญอย่างมาก เพราะสถานะทางการเงินและความโปร่งใสส่งผลกระทบกว้างขวางต่อสังคม

กระแสข่าวที่ทำให้ เกิดความสั่นคลอน ในศรัทธาของพุทธศาสนิกชนไทยอย่างมาก ในช่วงนี้คงไม่พ้นเรื่องเจ้าอาวาส “วัดไร่ขิง” ตกเป็นผู้ต้องสงสัยยักยอกเงินวัด นำเงินไปเล่นพนันคาบาร่าออนไลน์ มูลค่าเกือบ 300 ล้านบาท และนี่ไม่ใช่ครั้งแรก ที่มีการ ‘โกงเงินวัด’ ในประเทศไทย

เพราะอดีตที่ผ่านมา มีทั้งคดีหลวงปู่เณรคำ ที่ใช้วัดบังหน้าเพื่อระดมเงินทำบุญตามความศรัทธา โดยขอรับการบริจาคเงินหรือทรัพย์สินจากประชาชนเพื่อก่อสร้างพระแก้วมรกตจำลอง และขอรับบริจาคเงินเพื่อสมทบทุนการก่อสร้างโรงพยาบาลร้อยเอ็ด แต่กลับนำเงินที่รับบริจาดังกล่าวไปใช้ประโยชน์ส่วนตัว และในช่วงปี 2561 ยังมีคดี “เงินทอนวัด” หรือคดีการทุจริตเงินอุดหนุนวัดของเจ้าหน้าที่สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ (พศ.) โดยเจ้าหน้าที่สำนักงาน พศ. จะเข้าไปติดต่อเจ้าอาวาสวัดในแต่ละจังหวัดเพื่อเสนอเงินอุดหนุนให้แก่วัด แต่ทางวัดจะต้องเขียนโครงการเสนอของบประมาณกับสำนักงาน พศ. เพื่อพิจารณาอนุมัติโครงการ เมื่อวัดได้รับอนุมัติเงินอุดหนุนดังกล่าวแล้วจะต้องทำการเบิกจ่ายงบประมาณ และนำส่วนหนึ่งคืนให้แก่เจ้าหน้าที่สำนักงาน พศ. ที่มาติดต่อเพื่อเป็นค่าสินบน ซึ่งจากคดีเงินทอนวัดดังกล่าว เป็นการทุจริตเงินอุดหนุนวัดตั้งแต่ปี 2557-2561 คิดเป็นมูลค่าความเสียหายสูงถึง 270 ล้านบาท

ย้อนกลับมาสิ่งที่เกิดขึ้นกับวัดไรจึงไม่ใช่เรื่องส่วนบุคคล แต่เป็นปัญหาเชิงโครงสร้าง ทั้งในด้านการขาดระบบตรวจสอบภายในวัด การไม่แยกบัญชีเงินวัดกับเงินส่วนตัวของพระ การไม่มีมาตรฐานกลางสำหรับการรายงานรายรับรายจ่าย รวมถึงช่องว่างในกฎหมายที่เปิดโอกาสให้ผู้มีอำนาจภายในวัดจัดการทรัพย์สินจำนวนมหาศาลได้โดยลำพังนานนับสิบปี

รายได้ของวัดนอกจาก มาจากการบริจาค วัดอุ้มฉลุงานบุญ ยังมาจากการเปิดประมูลพื้นที่วางแผงขายของ “งานวัด” “ตลาดนัด” ทำเลทองที่ใครก็อยากได้ โดยมีราคาตั้งแต่หลักหมื่น ไปจนถึง หลักล้าน ทำให้แต่ละปี วัดไรจึง มีรายได้หลักร้อยล้านบาท ซึ่งแม้จะเป็นตัวเลขโดยประมาณ แต่ก็เพียงพอจะทำให้เข้าใจว่า วัดในปัจจุบัน โดยเฉพาะวัดดังๆ มีศักยภาพทางการเงินไม่น้อยไปกว่าธุรกิจขนาดกลางหรือองค์กรท้องถิ่นบางแห่งเสียด้วยซ้ำ

สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย (ทีดีอาร์ไอ)

เคยนำเสนอรายงานฉบับย่อว่า “วัด” เป็นสถานที่ที่พุทธศาสนิกชนให้ความสำคัญ เพราะเป็นแหล่งรวมความศรัทธาและการทำบุญ พุทธศาสนิกชนส่วนมากจึงเต็มใจบริจาคเงินเพื่อการทำบุญ ร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ของวัด แม้ว่าวัดจะไม่ได้มีกลไกหลักในการระดมเงิน และใช้เงินเพื่อวัตถุประสงค์ในการกุศลและการศาสนาก็ตาม ซึ่งเป็นเหตุให้บุคคลบางกลุ่มมักใช้ความศรัทธาจากการบริจาคทำบุญเหล่านี้ เป็นช่องทางในการแสวงหาผลประโยชน์ ส่งผลให้วัดมีความเสี่ยงที่จะถูกใช้บังหน้าเพื่อการกระทำความผิด

ประเทศไทยมีผู้นับถือศาสนาพุทธมากถึง 94% ของจำนวนประชากรทั้งประเทศ วัดจึงเป็นสถานที่สำคัญทางศาสนา ที่กระจายอยู่ตามชุมชนทั่วประเทศตามประวัติศาสตร์แล้ว วัดเรียกได้ว่าเป็นสถานที่สำคัญในชุมชน ทั้งเป็นแหล่งการเรียนรู้ แหล่งพบปะกัน หรือแม้กระทั่งเป็นสถานที่จัดงาน เพื่อสร้างความบันเทิง และเป็นพื้นที่ค้าขาย วิถีชีวิตของคนไทยจึงผูกพันกับวัดมาก กิจกรรมทางศาสนาตามความเชื่อ มักจะอยู่ในช่วงเวลาสำคัญของชีวิตคนไทย ตั้งแต่เกิดจนตายเช่น การทำบุญวันเกิด, การทำบุญขึ้นบ้านใหม่, การจัดพิธีศพ หรือแม้กระทั่งการแต่งงานเมื่อชีวิตประจำวันของเรา ซึ่งเกี่ยวข้องกับกิจกรรมทางศาสนามากเท่าไร ก็ยังเป็นการเพิ่มโอกาส ที่เราจะควักเงินในกระเป๋า ออกมาบริจาคให้กับวัดมากเท่านั้น แต่ยังมีเหตุผลทางการเงิน และความเชื่อ ที่ทำให้คนไทยนิยมการบริจาคเงินอีกด้วย เช่น ผลประโยชน์ทางภาษี ที่เมื่อเวลาเราบริจาคเงินให้กับวัดแล้วเราสามารถนำเงินส่วนนั้น มาใช้ลดหย่อนภาษีได้ความเชื่อที่ว่า การบริจาค เป็นสิ่งที่ทำให้เราได้บุญและการบริจาค ก็เป็นสิ่งที่ทำได้ง่ายและสะดวก ขอเพียงแค่มีเงินก็สามารถทำได้ซึ่งตอบโจทย์กับพฤติกรรมของคนไทย ที่ต้องการความสะดวก รวมถึงเป็นที่พึ่งทางใจ เวลาเจอเรื่องไม่สบายใจขณะที่ในฝั่งธุรกิจภาคเอกชน ไปจนถึงองค์กรภาครัฐการบริจาค ก็มักถูกใช้เป็นเครื่องมือ ในการทำกิจกรรมเพื่อสังคม หรือ CSR ปัจจัยเหล่านี้ ส่งผลให้มีเงินหมุนเวียน ในศาสนาพุทธเป็นจำนวนมากในปัจจุบัน

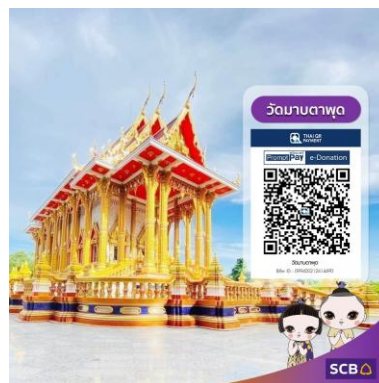
วัดถูกจัดให้เป็นองค์กรไม่แสวงหาผลกำไรซึ่งมีจำนวนมากถึง 42,000 แห่งทั่วประเทศคิดเป็น 50% ของจำนวนองค์กรไม่แสวงหาผลกำไร ทั้งหมดในไทย ด้วยจำนวนเงินบริจาคที่มากมายมหาศาล ทำให้ตลอดหลายปีที่ผ่านมาพบว่า คนไทยบริจาคเงินให้กับวัดมากถึง 54,000 ล้านบาทต่อปี ในขณะเดียวกัน วัดทั่วประเทศในไทย ก็ถือ

ครองสินทรัพย์ รวมมูลค่ากว่า 1.35 ล้านล้านบาท ซึ่งกิจกรรมที่คนไทยนิยมทำภายในวัด ก็คือ “การบริจาคเงิน” ทำให้วัดก็มีรายได้หลักมาจากเงินบริจาคของคนไทย

แต่การบริหารจัดการการเงินจำนวนมากของแต่ละวัด แทนที่จะอยู่ภายใต้การดูแลของผู้เชี่ยวชาญหรือนักบัญชีมืออาชีพ กลับเป็นหน้าที่ของเจ้าอาวาสวัด ซึ่งถ้าหากไม่รู้เท่าทัน ก็อาจมีผู้ไม่ประสงค์ดีใช้เป็นช่องทางในการกระทำความผิด (หรือหลายครั้ง เจ้าอาวาสอาจกระทำผิดเอง)

แม้กฎหมายจะกำหนดให้วัดต้องมีการจัดทำบัญชี แต่ก็ไม่ได้มีเป้าหมายเปิดเผยสาธารณะเป็นหลัก และไม่ได้ถูกตรวจสอบอย่างจริงจัง และเมื่อขาดการตรวจสอบ จึงมีกลุ่มบุคคลอาศัยช่องว่างนี้กระทำการทุจริต วัดยังมีรายได้จากแหล่งอื่นๆ อีกหลายประการ ค่าเช่าอสังหาริมทรัพย์และที่ดิน จากการจัดประโยชน์ที่ดินธรณีสงฆ์ การจำหน่ายวัตถุมงคล ศาสนวัตถุ และสิ่งพิมพ์ วัดที่มีชื่อเสียงหรือมีวัตถุมงคลยอดนิยมจะมีรายได้ส่วนนี้สูง งานวิจัยหนึ่งพบรายรับเฉลี่ยจากการสร้างพระเครื่องบูชาประมาณ 1.4 ล้านบาทต่อปีต่อวัด ตลาดวัตถุมงคลโดยรวมอาจมีมูลค่าหลายหมื่นล้านบาท ค่าธรรมเนียมการประกอบศาสนพิธีและบริการ เช่น งานทอดกฐินและผ้าป่า เงินอุดหนุนและการสนับสนุนจากภาครัฐ โดยหลักมาจากสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ (พศ.) เช่น งบประมาณบูรณะวัด หรือเงินอุดหนุนทั่วไป รายได้จากการลงทุนและกิจกรรมทางการเงิน เช่น ดอกเบี้ยเงินฝากหรือผลตอบแทนจากการลงทุนความเสี่ยงต่ำ กิจกรรมเชิงพาณิชย์อื่นๆ โดยเฉพาะวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยว เช่น ค่าจอดรถ ค่าเข้าชม หรือบริการเฉพาะทาง เช่น การนวดแผนไทยที่วัดโพธิ์

แหล่งรายได้ที่หลากหลายนำไปสู่ประเด็น “พุทธพาณิชย์” ซึ่งก่อให้เกิดคำถามถึงความเหมาะสมและความโปร่งใส อีกทั้งระบบ e-Donation ก็มีส่วนในการฉ้อโกงได้ง่าย เพราะเป็นการโอนเงินเข้าบัญชีโดยตรง “ค่าเช่าวัตถุมงคล” เป็นเงินบริจาคที่ลดหย่อนภาษีได้ อีกประเด็นคือ ความไม่เท่าเทียมกันของรายได้ระหว่างวัดต่างๆ โดยรายได้มีแนวโน้มกระจุกตัวในวัดขนาดใหญ่หรือมีชื่อเสียง ขณะที่วัดขนาดเล็กในชนบทยังมีปัญหาทางการเงิน

ระบบการเงินของวัดในประเทศไทยมีเงินบริจาคเป็นแหล่งรายได้หลักและมีทรัพย์สินรวมมหาศาล ซึ่งสะท้อนศรัทธาอันแรงกล้า แต่ขณะเดียวกัน การเน้นย้ำความจำเป็นในการบริหารจัดการด้วย ความโปร่งใส ความรับผิดชอบ และธรรมาภิบาล ความท้าทาย เช่น การขาดมาตรฐานบัญชี การตรวจสอบที่ไม่ทั่วถึง ช่องว่างในการบังคับใช้กฎระเบียบ และกรณีทุจริต ล้วนเป็นอุปสรรคสำคัญ การปฏิรูปทั้งการปรับปรุงกฎหมาย มาตรฐานบัญชี การใช้เทคโนโลยี และการมีส่วนร่วมของประชาชน จะเป็นกุญแจสำคัญในการนำพาสถาบันวัดให้สามารถปรับตัวและดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคง ท่ามกลางความคาดหวังของสังคมที่สูงขึ้น การบริหารการเงินที่เปี่ยมด้วยธรรมาภิบาลจึงไม่ใช่เพียงภาระหน้าที่ทางธุรการ แต่เป็นพื้นฐานโดยตรงที่เชื่อมโยงกับความสามารถของวัดในการบรรลุพันธกิจทางศาสนาและสังคม และการธำรงไว้ซึ่งความน่าเชื่อถือ

ถึงแม้ว่า วัดบางแห่งอาจมีการจัดการแบบโปร่งใส มีคณะกรรมการดูแลการเงิน ตรวจสอบบัญชีประจำปี และเปิดเผยข้อมูลต่อสาธารณะ แต่นั่นก็อาจเป็นส่วนน้อย ในขณะที่วัดที่มีอิทธิพล หรือมีศรัทธามหาชนหลังไหลจำนวนมาก มักอยู่ในพื้นที่เงามืดที่ยากต่อการตรวจสอบ และเมื่อมีเงินจำนวนมากไหลเข้าอย่างต่อเนื่อง ความเสี่ยงที่ผู้ดูแลจะหลุดจากหลักธรรมและเข้าสู่ความโลภจึงสูงขึ้นตามไปด้วย

อย่างไรก็ดี ในสังคมไทยยังมีวัดและพระดีอีกมากมายที่ปฏิบัติตามหลักธรรมคำสอน ช่วยเหลือชุมชน เป็นที่พึ่งทางใจแก่ผู้คน และไม่ข้องเกี่ยวกับผลประโยชน์ส่วนตัว ซึ่งหากสังคมต้องการฟื้นฟูศรัทธาที่กำลังถูก สั่นคลอน บางทีเราอาจต้องเริ่มจากการสร้างระบบที่ทำให้วัดเป็นพื้นที่ศกดิ์สิทธิ์อย่างแท้จริง ทั้งในแง่จิตวิญญาณ และในแง่ธรรมาภิบาล

พ.อ.หญิง ฌักค ภัคคะกรณ์

อจ.ทก.สมย.วทบ.

อ้างอิง

1. <https://thematter.co/social/temple-corruption/243987>
2. <https://tdri.or.th/2021/03/anti-corruption-temple-frauds/>
3. <https://www.bbc.com/thai/articles/c79ed050x74o>